

manual for teachers and students ped. universities]. Moscow.

7. Tyahlo, O. V., Tsybal, P. V. (2008). *Proektni tekhnolohiyi: osoblyvosti vprovadzhennya u pochatkoviy shkoli*. [Design technologies: peculiarities of introduction in elementary school]. Kyiv.

8. Shcholokova, O. P. (2008). *Problema yakosti vyshchoyi muzychno-pedahohichnoyi osvity v konteksti systemnoho analizu*. [The problem of the quality of higher musical-pedagogical education in the context of system analysis]. Nizhyn.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛОКАРЄВА Юлія Валеріанівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри

музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: фахова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LOKAREVA Yulia Valerianovna – Candidate of Pedagogical Sciences, a Senior Lecturer of the Chair of Musical Art and Choreography of the Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: professional training of future teachers of musical art.

*Дата надходження рукопису 23. 05. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор О. М. Ткаченко.*

УДК 378:[37.011.3-051:784.9]

МОСКВА Олена Миколаївна – старший викладач кафедри джазу та популярної музики Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка
e-mail: hora1997@mail.ru

ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЗАСОБАМИ ЕСТРАДНО-ДЖАЗОВОЇ МУЗИКИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У зв'язку з перспективами подальшого розвитку вищої школи, перед педагогічними вузами постає ряд важливих задач: виховання професіоналізму майбутнього вчителя музичного мистецтва, який завжди знаходиться в пошуку найбільш раціональних, ефективних засобів духовного впливу на учнів, та виховання його творчої особистості. Професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва неможлива без формування його вокальної культури. Для ефективності здійснення такого процесу сьогодні в практиці вищого педагогічного навчального закладу широко застосовується естрадно-джазовий вокал, який є особливо привабливим для сучасної творчої молоді.

Естрадно-джазова вокальна педагогіка належить до мало розробленої сфери професійного мистецького навчання. Навчання естрадно-джазовому співу має свою специфіку. Тому, важливого значення набуває дослідження тих особливих засобів естрадно-джазового вокалу, які мають ефективний вплив на формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвитку та охороні співацького голосу присвячено багато робіт українських педагогів, методистів (В. Антонюк, Н. Гребенюк, П. Голуб'єв, М. Донець-Тессеєр, Л. Жербіна, О. Коломоєць, Н. Овчаренко,

О. Стахевич та інші). Дослідження теорії і практики формування вокальної культури співака засобами естрадно-джазового мистецтва висвітлено в працях Н. Дрожжиної, К. Лінклейтер, С. Рігса, О. Севашко, Л. Сьоміної та інших.

Однак, проблема формування вокальної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва засобами естрадно-джазового мистецтва розроблена недостатньо.

Тому **метою статті** є виявлення особливостей формування вокальної культури майбутніх учителів засобами естрадно-джазового мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Викладачі вокального класу у вищих педагогічних навчальних закладах мають справу зі студентами з різним рівнем вокально-виконавської культури та природніх вокальних даних. На факультети мистецтв приходять навчатися абітурієнти з академічною, естрадною, народною манерами співу – більшість студентів мотивовані на опанування естрадним співом. Відповідно, у процесі вокальної підготовки фахівців-музикантів повинні ставитися завдання, що потребують опанування студентами загальними основами вокального виконавства і вокальної педагогіки на засадах врахування індивідуальних особливостей кожного студента. У процесі навчання співу необхідно застосовувати такі форми навчання в класі постановки голосу, які змогли б оптимально

забезпечити формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Висвітлюючи проблему формування вокальної культури, є необхідним, на наш погляд, дати визначення самого поняття «культура». Розкриваючи сутність цього поняття, різні автори надають йому різні змістовні можливості, зокрема, відкривають його зв'язок з поняттями «культура» (П. Флоренський), пам'яті (Д. Лихачов, Ю. Лотман), символу (С. Аверинцев, О. Шпенглер), безсмертя (смерті – О. Мандельштам, Х. Борхес) [6]. Загальноприйнятою є думка, що культура у широкому розумінні – це сукупність матеріальних і духовних цінностей, які вироблені упродовж історії людства; а у вузькому – є сферою духовного життя людини

Щодо вокальної культури, ми дотримуємося думки Н. Овчаренко, що її основу складають глибоке знання вокальної музики; вокально-виконавські вміння та навички; гігієна голосу та робочий режим, які забезпечують високу якість співу і створюють умови для виконавського довголіття; цінності вокального мистецтва [5]. Кожне з цих положень містить в собі множину деталей, що синтезуються, переплітаються між собою та створюють рівень вокальної культури.

Основою вокальної культури – є глибоке всебічне вивчення музики. Настроєний голосовий інструмент легко піддається керівництву, але заставити себе слухати співак може тільки тоді, коли його звук змістовний. А зробити це він зможе тим краще, чим більше заглибитися в теоретичні музичні знання.

Щоб отримати можливість тісного психологічного зв'язку з творчими думками композитора, майбутнім учителям музичного мистецтва необхідно знайомитись із життєвим і творчим шляхом авторів вокальних творів, прослуховувати записи і аналізувати виконання, відвідувати концерти, втілювати результати рефлексії у своє виконавство у тощо. Вивчення манери написання музики композитором відкриває студентам шлях до пізнання стилю.

Історичні, виконавські та методичні засади естрадної вокальної музики постійно знаходяться під кутом зору сучасних науковців, виконавців, педагогів. На жаль, детальна розробка стилістичних особливостей джазового вокального виконавства поки що розглянута в музикознавстві та музичній педагогіці не досить повно та всебічно. Одним із перших дослідників, хто застосував визначення джазу як естетичної категорії, був Ю. Холопов. Говорячи про джаз, як про «легку» музику ХХ століття, він виділив такі характерні стилістичні риси, як: гострота ритму (свінг), специфічна мелодична інтонація (з елементами екмеліки), дисонансна акордика,

специфічна манера виконання [8]. Джаз є своєрідним типом музики, який не має відношення ні до фольклору, ні до популярної, ні до високохудожньої музики. Спірічуелс, музичний театр менестрелів, регтайм, блюз і, наприкінці, ранній естрадний джаз – ось найважливіші нові види музики, які виникли у північному Новому Світі у ХІХ й на початку ХХ століть, які намітили нові шляхи у світовому музичному мистецтві. До джазу привели такі жанри американської національної музики, як: менестрелі, регтайм, блюз. Серед важливих характерних елементів джазу виділяється: свінг, так названий «індивідуальний код», естетична функція драйву.

Формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами естрадно-джазового мистецтва неможливо без знань стилів і жанрів естрадної та джазової вокальної музики, а також характерних рис її виконання. Тому, важливим для студентів є засвоєння жанрово-стильового аналізу та особливостей виконання вокальних творів. У виконавській практиці вже склалася певна класифікація джазу за стилями. Об'єднані загальними типологічними ознаками, ці стилі групуються за такими напрямками, як: архаїчний (або ранній) джаз, класичний (або традиційний), свінг (деякі дослідники відносять його до класичного напрямку), модерн-джаз, авангарний або вільний джаз. У джазовому феномені привабливе те, що в ньому суто музичними засобами втілена ідея свободи, саме структурована свобода є домінантою джазового мистецтва, зокрема вокального.

На думку А. Баташова, джаз або синкопована музика (syncopated music – сучасна назва джазу в Америці), має свої індивідуальні риси, це насамперед, чітка моторна ритміка, що виражається іноді досить складними синкопами [1, с. 40]. М. Мілх, досліджуючи особливості джазу відмічає, що до найважливіших його елементів відносяться: поліритмічність, багаторазова повторюваність одного мотиву, виконання за схемою «заклик-відповідь», вокальна експресивність, імпровізаційність. Усі ці характерні риси виявили себе в робочих піснях, спірічуелсах, блюзах [4].

Опанування майбутніми учителями музичного мистецтва співацькими вміннями та навичками є базовим у процесі формування їх вокальної культури. Студенти повинні вільно оперувати вокально-виразними та дикційними засобами, які підпорядковані загальній виконавській меті – втіленню художнього образу.

Еволюція вокально-джазового мистецтва на естраді вимагає від співака точного й

тонкого психологічного проникнення в емоційний зміст музичного твору. Сучасний естрадно-джазовий виконавець повинен уміти відтворити всі найтонші відтінки людських емоцій, оскільки специфіка естрадної драматургії передбачає глибоке занурення співака у внутрішні процеси життя людського духу. Високий рівень сформованості вокальної культури характеризується дотриманням основних вимог вокального виконавства, як: вільне і красиве звукоутворення; рівне звуковедення; спів у високій вокальній позиції; використання співацького дихання; спів на опорі; змішування головного та грудного резонування з переважною участю кожного з них для різної висоти звуків; утримання гортані в стабільному й вільному положенні; звільнення м'язів надставної труби (губи, щоки, язик та ін.); чітка дикція та артикуляція; фразування; чисте та емоційне інтонування голосом; художність і артистизм виконання.

До специфіки естрадно-джазового виконавства Л. Сьоміна відносить: дихальну опору, вокальне фразування в естрадній пісні, джазове фразування в стандарті, джазову ритміку й акцентуацію, вокальну інтонацію, мовну позицію, артикуляцію і сценічну мову, подачу музичного матеріалу, драматургію естрадного номеру, хоризму та індивідуальність співака [7].

На основі аналізу літератури щодо формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами естрадно-джазового мистецтва, нами визначено наступні вокальні прийоми естрадно-джазового виконавства: наслідування інструментальному тембру (різних інструментів); розщеплення; використання предихальної атаки; фрулато (хрип); скрим (вузький крик); штробас; грóулінг; горловий спів; йодль.

Об'єктивним критерієм ефективності вокальної техніки, зокрема естрадно-джазової, як зазначає Н. Дрожжина, є імпеданс. Вокальні техніки розрізняються за принципом створення та регуляції імпедансу, силою акустичного опору. Так, академічний спів відповідає техніці сильного імпедансу, а естрадно-джазовий та народний слід віднести до розряду техніки слабого імпедансу [2].

Різниця між академічним звукоутворенням і естрадно-джазовим є значною, вона залежить, в значній мірі, від положення гортані. Якщо у академічного виконавця на всьому діапазоні гортань залишається в низькому положенні, то у естрадно-джазового та з народною технікою співу у нейтральному (мовному) положенні гортані. Ми вважаємо, що незалежно від вокально-виконавської манери співу професійне виконання потребує стабільного

положення гортані в співі.

До важливих засобів формування вокальної культури студентів відноситься розспівування, вправи для якого повинні підбиратися індивідуально. Естрадні вокальні вправи бажано розпочинати зі співу закритим ротом та з примарних звуків, а потім використовуючи зручні голосні й приголосні, за якими доцільно формувати і незручні. Для розспівування можливо використовувати джазові пісні, стандарти, однак, джазові розспівки, які вирвані з контексту джазового мистецтва, це далеко не сам джаз. У процесі роботи над голосом необхідно пам'ятати, що естрадно-джазовий співак повинен мати свою неповторну темброву барву.

На перше місце у естрадному співі, на відміну від джазового, виходить значення слова і звідси мовна інтонація, як спосіб акцентування в музичній фразі головного слова за смислом тексту. Для цього кожний твір потрібно починати з розбору поетичного тексту, виразно читаючи його як монолог, виявляючи вершину поетичної фрази. Після такого аналізування можна переходити до музичного розбору твору. У музичному розборі потрібно порівнювати вершини музичних фраз і вершини поетичної фрази. Якщо вони не співпадають – надати перевагу поетичній.

Оскільки естрадно-джазовий вокал, перш за все, ідеальне відчуття ритму і гармонії, то важливо, щоб майбутні вчителі музичного мистецтва мали рухливість голосу й уміли імпровізувати. У естрадно-джазовому співі необхідно відчувати форму твору, вміти піднести своє розуміння мелодійної теми, видозмінюючи її, але не залишаючи потрібної гармонії. Так само важливо чуїне партнерство музикантів у процесі імпровізації. Тому, складаючи навчальний репертуар, педагог повинен підбирати програму корисну для кожної стадії розвитку студента.

Ми використовували у навчанні майбутніх співаків-виконавців джазовий репертуар, в основі якого лежать теми, які набули широкої популярності. Це джазові вокальні твори Дж. Гершвіна, Дж. Керна, Дж. Мак-Хью, К. Портера, Р. Роджерса, В. Юенса, В. Янга, І. Берліна, а також твори джазових виконавців і композиторів – М. Девіса, Т. Монка, Ч. Паркера, Д. Еллінгтона та інших. Імпровізація та інтерпретація теми залежить від стилісового напрямку, у якому виконуватиметься певний джазовий стандарт.

Навчаючись естрадно-джазовим умінням студенти повинні опанувати навичками роботи з мікрофоном, мікшерним пультом, звукопідсилювачем, ревербератором. Уміння роботи з мікрофоном повинні бути доведені до автоматизму.

Важливим компонентом вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва є дотримання правил охорони голосу та режиму співу. У роботі зі студентами необхідно враховувати вікові особливості, особливо на початку навчання. Адже у більшості майбутніх фахівців на перших курсах мистецьких факультетів голоси знаходяться на післямутаційному етапі свого розвитку. Особливо це стосується низьких голосів (меццо-сопрано, контральто, баритону й басу). Важливо уникати будь-якого форсування: у динаміці, діапазоні, теситурі тощо.

Навчання естрадно-джазовому співу необхідно розпочинати після опанування основами академічного вокалу: резонаторними відчуттями, нижньореберно-діафрагматичним типом дихання, стабільним положенням гортані, вільним артикуляційним апаратом. Оскільки в естрадному й джазовому вокальному виконавстві використовуються активна тверда атака, хрип, крик тощо, студенти повинні навчитись обережати свій голосовий апарат від втоми та надто складного репертуару.

Формування вокальних умінь буде здійснюватися неефективно якщо майбутні вчителі музичного мистецтва не будуть дотримуватися режиму співу та здорового способу життя. Перші відомості щодо охорони голосу та його гігієну студенти отримують в класі постановки голосу від свого викладача. У подальшому, вони опановують методичні засади в процесі вивчення дисциплін «Методика постановки голосу» та «Методика викладання вокалу». Саме така підготовка надає можливість майбутнім фахівцям оптимально використовувати голосовий апарат і забезпечить його довголіття.

До найважливіших складових вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва ми відносимо також сформованість у них цінностей вокального мистецтва. Такими цінностями вокального мистецтва є: вокальні твори, високохудожнє виконання, вокальна школа, вокальна мелодія, краса тембру тощо. Навчання естрадно-джазовому співу повинно спрямовувати студентів на опанування, усвідомлення й формування ціннісного ставлення до надзвичайно популярного, демократичного і улюбленого виду мистецтва, яким є естрадна і джазова вокальна музика.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами естрадно-джазової музики повинно здійснюватися на основі опанування ними глибокими знання в сфері вокальної музики; вокально-виконавськими вміннями та навичками; правилами гігієни голосу та

робочого режиму, які забезпечують високу якість співу і створюють умови для виконавського довголіття та цінностями вокального мистецтва. До специфіки естрадно-джазового виконавства відносяться, зокрема: дихальна опора, вокальне фразування в естрадній пісні, джазове фразування в стандарті, джазова ритміка й акцентуація, вокальна інтонація, мовна позиція, артикуляція і сценічна мова, подача музичного матеріалу, драматургія естрадного номеру, хоризма та індивідуальність співака.

Перспективи подальших досліджень полягають у виявленні нових сучасних умов формування вокальної культури майбутніх учителів музики, розробці дидактичних матеріалів, вивченні можливостей інтегрування елементів культури в різних стилях і жанрах вокального мистецтва.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Баташев А. Искусство джаза в музыкальной культуре / Алексей Баташев // Советский джаз: проблемы, события, мастера: сб. статей. – Москва: Музыка, 1972. – 372 с.
2. Дрожжина Н. В. Естрадно-джазовый спів: програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації / Н. В. Дрожжина. – Харків, 2006. – 28 с.
3. Карягина А. Джазовый вокал: практ. пособие для начинающих. СПб. – М., Краснодар, 2008.
4. Минх Н. Размышления о джазе / Н. Минх. – Москва: Советская музыка, 1958. – 298 с.
5. Овчаренко Н. А. Основи вокальної методики: навчально-методичний посібник. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. – 116 с.
6. Самойленко О. І. Музыковедение и методология гуманитарного знания. Проблема диалогов. Монография. – Одеса: Астропринт, 2002. – 244 с.
7. Сёмина Л. Р. Эстрадно-джазовый вокал: учеб.-метод. пособие / Л. Р. Сёмина, Д. Д. Сёмина; Владим. гос. ун-т им. А. Г. И Н. Г. Столетовых. – Владимир: Изд-во ВлГУ, 2015. – 92 с.
8. Холопов Ю. Н. Век джаза / Ю. Холопов. – СПб: Музмир, 2004. – 211 с.

REFERENCES

1. Batashev, A. (1972). *Iskusstvo dzhaza v muzykal'noj kul'ture. Sovetskij dzhaz: problemy, sobytiya, мастера: sb. stattej*. [The Art of Jazz in Musical Culture]. Moscow.
2. Drozhzhyna, N. (2006). *Estradno-dzhazovyi spiv: prohrama dlia vyshchyykh navchalnykh zakladiv kultury i mystetstv III-IV rivniv akredytatsii*. [Popular Music and jazz singing: a program for higher education institutions of culture and art of the III-IV levels of accreditation]. Kharkiv.

3. Karyagina, A. (2008). *Dzhazovyy vokal: prakt. posobie dlya nachinayushchih*. [Jazz vocals: practical. a manual for beginners]. SPb.

4. Minh, N. (1950). *Razmyshleniya o dzhaze*. [Reflections on Jazz]. Moscow.

5. Ovcharenko, N. (2006). *Osnovy vokalnoi metody: navchalno-metodychnyi posibnyk*. [Basics of vocal technique]. Kryvyi Rih,

6. Samojlenko, O. (2002). *Muzykovedenie i metodologiya gumanitarnogo znaniya. Problema dialoga. Monografiya*. [Musicology and methodology of humanitarian knowledge. The problem of dialogue]. Odesa.

7. Syomina, L., Syomina, D. (2015). *Estradno-dzhazovyy vokal: ucheb.-metod. posobie*. [Pop-jazz vocal]. Vladimir.

8. Holopov, Y. (2004). *Vek dzhaza*. [Jazz Age]. SPb.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МОСКВА Олена Миколаївна – старший викладач кафедри джазу та популярної музики Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка.

Наукові інтереси: естрадно-джазове вокальне виконавство, вокальна педагогіка.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MOSKVA Olena Mykolayivna – Senior lecturer of the Department of Jazz and Popular Music of the Lviv National Musical Academy named after. M. V. Lysenko.

Circle of scientific interests: pop singing and jazz vocal performances, vocal pedagogy.

Дата надходження рукопису 23. 03. 2018 р.

Рецензент – д.п.н. професор О. М. Олексюк.

УДК 678. 11.

НЕГРЕБЕЦЬКА Ольга Миколаївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Вінниченка
e-mail: olya_play@i.ua

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В сучасних умовах розвитку суспільства всебічна й послідовна розробка проблем соціалізації молоді особи постає особливо гостро. Значна роль у цьому процесі приділяється музичному мистецтву, що обумовлено специфікою художньої діяльності та має важливе значення для утвердження молоді людини в сучасному суспільстві. Тому наше дослідження також спрямоване на розв'язання проблеми впливу музичного мистецтва на соціалізацію студентської молоді, майбутніх учителів.

Вагомість зазначеної проблеми пояснюється цілою низкою обставин. Серед них – вплив контркультури, захоплення молоддю декадентськими художніми течіями, відхід від традиційних духовних підвалин культури, пасивне сприйняття і споживання музики за допомогою засобів масової комунікації, відсутність цілеспрямованої педагогічної регуляції цієї суперечливої сфери діяльності молоді людини. Все це робить своєчасним і актуальним постановку і розв'язання проблеми соціалізації майбутніх учителів музики у навчально-виховному середовищі вищого навчального закладу та спробу її вирішення на перетині філософії,

соціології, психології, педагогіки, естетики і культурології.

Доведено, що поведінка студентів зумовлена їхнім соціальним досвідом, який, у свою чергу, утворюється під впливом оточуючого середовища. Дослідження оточуючого середовища необхідне як для усвідомлення якісних змін у професійній підготовці майбутнього вчителя, так і розвитку цілісної особистості взагалі. Тим паче, що це середовище складається із певної кількості інших індивідів, організованих у групи, тобто суспільства, а також характерного способу життя цієї групи, тобто культури. Тому більшість стереотипів поведінки молоді людини зумовлені її взаємодією із соціумом і культурою.

Під навчально-виховним середовищем навчального закладу нами розуміється елемент соціального середовища, що охоплює безпосереднє оточення студента і здійснює вирішальний вплив на соціалізацію, формування його особистості. Під впливом соціальної та культурної активності особи середовище змінюється, перетворюється, і в цьому процесі змінюється й сама особистість. Але досягається це за умови створення позитивної виховної атмосфери в